

Steningehöjden

En torplämning avgränsas

Förundersökning i avgränsande syfte

Fornlämning Odensala 510 och 400:1
Sundveda 4:4
Odensala socken
Sigtuna kommun
Uppland

Jan Äblström med bidrag av Camilla Ekblom

Steningehöjden

En torplämning avgränsas

Förundersökning i avgränsande syfte

Fornlämning Odensala 510 och 400:1
Sundveda 4:4
Odensala socken
Sigtuna kommun
Uppland

Jan Ählström med bidrag av Camilla Ekblom

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 57 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2016

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-530-3
Tryck: Just Nu, Västerås 2016.

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	6
Målsättning och metod	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Undersökningsresultat.....	8
Referenser.....	10
Tekniska och administrativa uppgifter	10
BILAGOR	11
Bilaga 1. Schakttabell.....	11
Bilaga 2. Anläggningstabell.....	12

Figur 1. Undersökningsplatsens läge markerat med en blå ring. Utsnitt ur digitala gröna kartan. Skala 1:50 000.

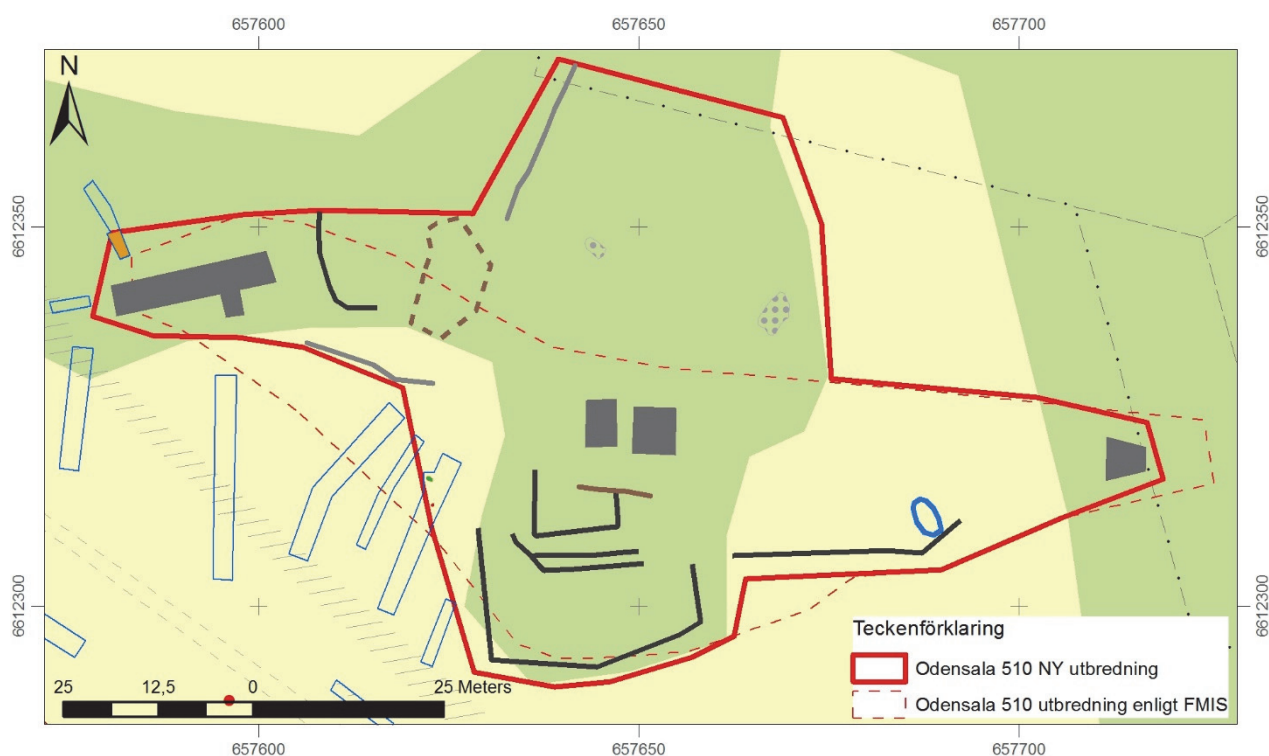
Sammanfattning

Inför anläggandet av en dagvattendamm/magasin i södra utkanten av Steningehöjden i Märsta, Sigtuna kommun, utförde Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) en avgränsande förundersökning. Det var torplämningarna Odensala 510 och 400:1 som skulle avgränsas genom sökschaktsgrävning. I uppdraget ingick också att kartera de synliga lämningarna inom Odensala 510.

Det karterades 20 objekt i form av husgrunder, terrasseringar, en väg och röjningssten i röse och liggande på rad. Röjningesösen och en av raderna med röjningssten markerar utbredningen för en äldre åkeryta i områdets norra del. Vid schaktningen framkom ett lager med taktegel direkt väster om Odensala 510 och väster om den centrala delen framkom ett stolphål och en grop. De tre påträffade objekten är efterreformatoriska.

Vid schaktningen påträffades inte några lämningar med koppling till Odensala 400:1.

Som ett resultat av sökschaktningen och karteringen justerades utbredningen av Odensala 510 (se figur 2).

Figur 2. Den gamla och nya utbredningen av fornlämningen Odensala 510. De karterade objekten är markerade som svarta, grå och bruna linjer samt grå polygoner. Schakten är markerade som blå linjerade polygoner. För teckenförklaring se figur 5. Utsnitt ur digitala fastighetskartan. Skala 1:1 000.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård har utfört en förundersökning i avgränsande syfte av två torplämningar (Odensala 510 och 400:1) i Steningehöjden, Märsta. Undersökningen utfördes efter beslut av länsstyrelsen och föranleddes av Sigtuna kommuns planer på att låta anlägga en dagvattendamm eller magasin i närheten av lämningarna. Sigtuna kommun beställde och bekostade undersökningen som utfördes i slutet av april 2016. Jan Ählström var projektledare.

I Fornminnesregistret (FMIS) är Odensala 510 registrerad som en torplämning (lägenhetsbebyggelse) med status som fornlämning. Lämningen består av stensatta terrasser, husgrunder och ett spismursröse. Sydväst därom redovisar FMIS Odensala 400:1 som är registrerad som en nu förstörd torplämning (lägenhetsbebyggelse) vars status är ändrad till fornlämning (från övrig kulturhistorisk lämning) på grund av den nya lagstiftningen. De båda torpen förekommer på en karta från 1764.

Målsättning och metod

Undersökningen syftade till att avgränsa Odensala 510 i västlig till sydlig riktning och Odensala 400:1 åt norr. Därtill syftade undersökningen till att kartera synliga lämningar inom Odensala 510.

Fältarbetet omfattade:

- Inmätning av synliga lämningar inom Odensala 510.
- Öppnande av sökschakt (cirka 1,5–3,0 meter breda) väster och söder om Odensala 510 och norr om Odensala 400:1.

All plandokumentation gjordes med RTK-GPS. Schakt, karterade objekt och påträffade lämningar beskrevs.

Topografi och fornlämningsmiljö

De båda lämningarna ligger i södra utkanten av bostadsområdet Steningehöjden, väster om Märsta. Odensala 510 ligger i gles skogsmark och öppen till igenväxande före detta tomtmark. Platsen för Odensala 400:1 ligger i öppen före detta åkermark. Området ligger cirka 30 meter över havet.

Marken mellan de båda lämningarna är sedan tidigare störd till följd av ledningsförläggningar, bl.a. en VA-ledning.

FMIS redovisar en stor mängd lämningar i omgivningarna, framför allt åt öster (se figur 3). Många av de närmast belägna lämningarna är från historisk tid, bland annat i form av bytomter och färdvägar (t.ex. Odensala 202:1 och 523). Det förekommer även några gravar i form av högar och en sedan tidigare undersökt stensättning (t.ex. Odensala 201:1 och 545–546). Därtill har en bengömma från äldre järnålder undersökts varvid en skatt bestående av 482 silvermynt, mestadels orientaliska, från vendel–vikingatid påträffades (Odensala 201:1).

Figur 3. Förundersökningsobjekten och de omgivande lämningarna enligt FMIS. Utsnitt ur digitala fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Undersökningsresultat

Inom Odensala 510 karterades 20 objekt (se figur 5 och bilaga 2) bl.a. syllstensgrunder efter en källare, ett mindre uthus och en lada. En utjämnad yta (delvis ingrävd i den sluttande marken) inom vilken det är troligt att det stått en byggnad blev karterad. I ytans sydöstra del är ett parti av en syllstensrad synlig genom ett kraftigt buskage. På den häradsekonomiska kartan, blad Sigtuna, finns en byggnad (möjligen en ekonomibyggnad) markerad på platsen. I områdets östra del karterades ett spismursröse med kol och tegel synligt i markytan. Även i marken runt röset samt i terrassen sydöst om det syns kol och tegel. Det karterades sex terrasskanter varav flera är murliknande (en av terrasserna kan vara naturlig). I anslutning till en av terrasserna karterades en synlig kant av en stensatt väg/ramp. Fyra ansamlingar av röjningssten karterades, två rösen och två rader med upplagd sten. Ett av rösen är sentida. En av raderna med röjningssten och röjningsrösen markerar den västra respektive södra gränsen för en äldre åkeryta norr om området med de kraftiga terrasserna. Marken är karterad som åker på den häradsekonomiska kartan, blad Sigtuna.

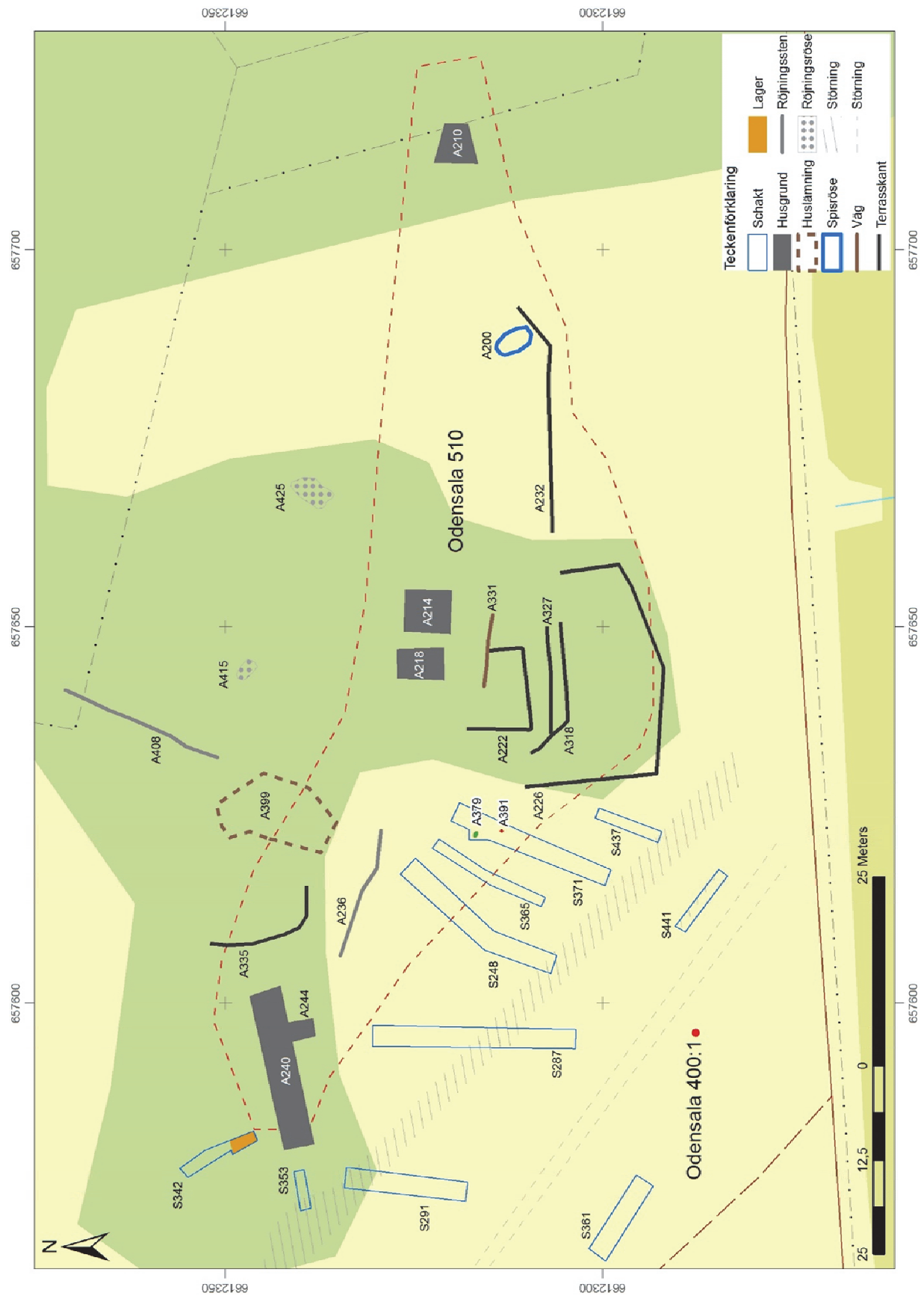
Det öppnades tio schakt motsvarande en sammanlagd yta om cirka 350 kvadratmeter (se figur 5 och bilaga 1). I schakten varierade matjordslagret mellan 0,15 och 0,3 meter och schaktens botten bestod av lera med enstaka inslag av morän och berg. I matjorden förekom sentida inslag så som bitar av tegel, olika slags glas och små järnföremål (t.ex. spik). I schakt S361 förekom äldre odlingslager under matjorden och i schakt S342 förekom ett sentida lager med taktegel. I schakt S371 påträffades två anläggningar, ett stolphål (A391) och en grop (A379) (se bilaga 2). Båda anläggningarna bedöms vara efterreformatoriska till följd av förekomsten av tegel i gropens fyllning samt i ytan av marken där de framkom.

Figur 4. Vy över förundersökningsområdet från sydväst. Foto Jan Åhlström (km16011_01).

Det påträffades inte några lämningar som kan knytas till det förstörda torpet Odensala 400:1.

Utifrån karterade objekt samt påträffade anläggningar och lager justerades utbredningen för Odensala 510 (se figur 2). Den södra gränsen anpassas bättre till de synliga lämningarna och de vid schaktningen framkomna anläggningarna. Mot norr utvidgas fornlämningen så att även fossil odlingsmark (rösen och äldre åker) omfattas.

Figur 5. Karterade objekt och grävda schakt. Utbredningen för Odenslunda 510 enligt FMIS är markerad med en streckad röd linje. Utsnitt ur digitala fastighetskartan. Skala 1:750.

Referenser

Häradsekonomska kartan, blad Sigtuna (odaterat), RAK akt J112-84-23,
<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/>

Uppgifter från Fornminnesregistret 2016-05-09,
<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/>

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projekt nr:</i>	16011
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	43112-3829-2016, 2016-03-29
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk förundersökning
<i>Undersökningsperiod:</i>	26–27 april 2016
<i>Personal:</i>	Camilla Ekblom, Jan Ählström
<i>Landskap:</i>	Uppland
<i>Län:</i>	Stockholm
<i>Kommun:</i>	Sigtuna
<i>Socken</i>	Odensala
<i>Fastighet</i>	Sundveda 4:4
<i>Fornlämning</i>	Odensala 510 och 400:1
<i>Fastighetskarta:</i>	FK66G1FS Sigtuna
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X6612286 Y657581
<i>Höjdsystem:</i>	Rh 2000
<i>Inmättningsmetod:</i>	RTK-GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	11 digitala fotografier (km16011_01– km16011_11) förvaras hos ATA.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd gjordes.

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Marks lag och topografiskt läge	Längd, m	Djup, m	Anmärkning	Anläggningar	Underlag
291	Flack åkermark.	17	0,5	I schaktets norra ände var marken störd av en VA-ledning.	-	Lera.
287	Flack åkermark.	26	0,5	I södra delen var marken störd av en VA-ledning.	-	Lera.
248	Svagt sydsluttande åkermark.	23	0,4	Matjorden innehöll bitar av tegel och glas. I södra delen förekom en störning i form av VA-ledning.	-	Lera.
342	Sydsluttande skogsmark.	10	0,2-0,3	Under matjorden i schaktets södra ände förekom ett lager med taktegel därunder vidtog orörd morän.	-	Morän och lera.
353	Flack åkermark.	5	0,2-0,3	Schaktskadat till följd av VA-ledning.	-	Lera.
361	Flack åkermark.	11	0,3	I västra delen förekom äldre odlingslager, mörkfärgat och ca 0,15 meter tjockt med småsten, under matjorden.	-	Lera.
371	Svagt sydsluttande åkermark.	22	0,3	Bitar av tegel och glas i matjorden. Under matjorden förekom kulturpåverkan, med bitar av kol och tegel.	A379, A391	Lera.
365	Sydsluttande åkermark.	16	0,3	Bitar av tegel och enstaka små järnföremål i matjorden. Under matjorden var marken kulturpåverkad med bitar av kol och tegel.	-	Berg, lera.
437	Svagt sydsluttande åkermark.	8	0,3	I matjorden förekom tegel.	-	Lera.
441	Flack åkermark.	9	0,3	Norra halvan av schaktet är stört, äldre schakt eller VA-ledningen.	-	Lera.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Identitet	Schakt	Typ	Form	Storlek, m	Anmärkning
A200	-	Spismursröse.	Oval.	4,0×3,0	Övertorvat, kol, tegel synligt i ytan.
A210	-	Källargrund.	Rektangulär.	5,0×4,0	Stensatt, delvis övertorvad. Öppning mot sydväst.
A214	-	Källare.	Rektangulär.	6,0×4,0	Stående byggnad, plåttak.
A218	-	Husgrund.	Rektangulär.	5,0×5,0	Syllsten i söder och öster, träsyll i väster.
A222	-	Terrasskant.	-	23,0 (ÖV-NS)×1,5×1,0	Flerradig och flerskiktad. Stenarna var upp till 0,5-1,0 meter stora.
A226	-	Terrasskant.	-	56,0 (ÖV-NS)×1,0×1,2	Flerradig och flerskiktad. Stenarna var upp till 0,5-1,0 meter stora, i östra änden mindre stenar.
A232	-	Terrasskant.	-	30,0 (Ö-V)	Flerradig och flerskiktad. Stenarna var upp till 0,5-1,0 meter stora, i östra änden mindre stenar.
A236	-	Röjningssten.	-	17,0 (NO-SV)	På rad liggande stenar i övergången mellan f.d. åker och skog. En- till flerradig och enskiktad. I nordöstra änden röseliknande.
A240	-	Husgrund.	Rektangulär.	21,0×4,0	Efter en lada. Syllsten, upp till 0,2-1,5 meter stora stenar.
A244	-	Husgrund.	Kvadratisk.	2,0×2,0	Ramp till lada. Stensatt. Övertorvad, upp till 0,8-1,5 meter stora stenar.
A318	-	Terrasskant.	-	18,0 (NV-SSÖ)	Övertorvad, intill 1,5 meter hög.
A327	-	Terrasskant.	-	14,0 (Ö-V)	Övertorvad, intill 0,5 meter hög.
A331	-	Väg/ramp.	-	9,0 (Ö-V)	Södra kanten av stensatt väg/ramp. Övertorvad, 0,5-0,8 meter stora stenar.
A335	-	Terrasskant.	-	15,0 (NS-ÖV)	Flack, belägen i sydsluttning. Synliga stenar 0,4-1,0 meter stora. Naturlig?
A349	S342	Lager.	-	3,6×1,7	Tegel (taktegel), 0,1 meter tjockt.
A379	S371	Grop.	Oval.	0,8×0,5	Tegel och kol i ytan. Homogen gråbrun fyllning.
A391	S371	Stolphal.	Rund.	0,4	Stenskött med synlig sten i ytan. Blek, grå fyllning.
A399	-	Husgrund?	-	15,0×8,0	I sydsluttning, avplanad yta. Norra delen ingrävd i sluttning. I kanten enstaka synliga stenar. I sydöst, är ett buskage där en tydlig sylstensrad syns (ej möjlig att mäta).
A408	-	Röjningssten.	-	21,0 (NV-SV)	På rad liggande stenar i övergången mellan f.d. åker och skog. Tillsynes enradig och enskiktad 0,5-1,0 meter bred, intill 0,5 m hög. Övermossade stenar. I södra delen ligger stenarna glesare.
A415	-	Röjningsröse.	Oregelbunden.	2,0×1,5×0,4	Delvis övermossat. Flerskiktat med 0,2-0,8 meter stora stenar. Anlagt mot block i söder.
A425	-	Röjningsröse.	Oregelbunden.	2,5×2,0	0,8-1,0 meter stora stenar. Block i sydöst. Sentida.